

इंद्रियाणि मनो बुद्धिभ्यां सहस्रतत्त्वसमर्थाः संतव्यबोद्धव्याभ्यां सहशब्दादयः सप्त
पञ्च आत्मा अहंकारो गुणत्रयं चेति चतुर्विंशतेर्गणः व्यक्ताव्यक्तरूपः गुणः भोग्यवर्गः
भावदीपे दशाधिकद्विशतमोऽध्यायः ॥ २१० ॥ ३३ ॥ एवं पूर्वचंद्रजगन्महाभूतात्मकं ब्रह्मेत्युक्तं तद्वाख्यातुं भूतगुणान्विभजते सर्वात्मकत्वं ब्रह्मणो व्याचष्टे एवमुक्तः सदस्या
दिनाऽध्यायेन ॥ १ ॥ २ ॥ गुणोत्तराणि उत्तरोत्तरगुणाः पूर्वपूर्वस्मिन्वर्तन्त्यर्थः ॥ ३ ॥ एते देवाह भूमिरिति त्रय इति आकाशे एकः वाते द्वावित्यर्थः ॥ ४ ॥ ५ ॥ ६ ॥ ७ ॥ सर्वभूतेषु जरायुजादिषु लोका

सर्वैरिहं द्वियार्थैस्तु व्यक्ताव्यक्तैः सुसंयतैः ॥ चतुर्विंशकइत्येषव्यक्ताव्यक्तमयोगुणः ॥ एतत्ते सर्वमाख्यातं किंभूयः श्रोतुमिच्छसि ॥ २१ ॥ इति श्रीमहाभारते आ
रण्यके ० मार्कण्डेयसमाख्याप ० ब्राह्मणमाहात्म्ये दशाधिकद्विंशततमोऽध्यायः ॥ २१० ॥ ॥ ६३ ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ एवमुक्तः स विप्रस्तु धर्मं
व्याधेन भारत ॥ कथामकथयद्भूयो मनसः प्रीतिवर्धनीं ॥ १ ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ महाभूतानि न्यान्याहुः पञ्चधर्मभृतां वर ॥ एकैकस्य गुणान्सम्यक् पञ्चानाम
पि मे वद ॥ २ ॥ व्याध उवाच ॥ भूमिरापस्तथा ज्योतिर्वायुराकाशमेव च ॥ गुणोत्तराणि सर्वाणि तेषां वक्ष्यामि ते गुणान् ॥ ३ ॥ भूमिः पञ्चगुणा ब्रह्मन्नुदकं
च चतुर्गुणं ॥ गुणास्त्रयस्ते जसि च त्रयश्चाकाशवातयोः ॥ ४ ॥ शब्दः स्पर्शश्च रूपं च रसो गंधश्च पञ्चमः ॥ एते गुणाः सर्वे भ्योगुणवत्तराः ॥ ५ ॥ शब्दः स्पर्शश्च
रूपं च रसश्चापि द्विजोत्तम ॥ अपामेते गुणा ब्रह्मन्कीर्तितास्तव सुव्रता ॥ ६ ॥ शब्दः स्पर्शश्च रूपं च ते जसो यगुणास्त्रयः ॥ शब्दः स्पर्शश्च वायौ तु शब्दश्चाकाश एव
तु ॥ ७ ॥ एते पञ्चदश ब्रह्मन्गुणा भूतेषु पञ्चसु ॥ वर्तन्ते सर्वभूतेषु षष्ठोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ ८ ॥ अन्योन्यं नातिवर्तन्ते सम्यक् भवन्ति द्विजा ॥ यदा तु विषयीभावमाचरन्ति
चराचराः ॥ ९ ॥ तदा देही देहमन्यं व्यतिरोहति कालतः ॥ आनुपूर्व्या विनश्यन्ति जायन्ते चानुपूर्वशः ॥ १० ॥

श्रद्धालोपाधिभूतानिपंचभूतानि ॥ ८ ॥ नातिवर्त्ततेपंचत्वेकेनविनाइतराणिभूतानिनतिष्ठतीत्यर्थः सम्यक्च भवतिएकीभावेनप्रकाशते एकत्वमार्थं संपूर्वादंचुगतिपूजनयोरित्यस्मात्धातोः ऋत्विगादिनाक्कि
निसमःसमिरादेशः समित्येकीभावेइतियास्कः ननुभूतानांपरस्परमवियोगेमरणंनस्यात् तत्संघातोहिचेतनआत्मेतिलोकायतमतमाशंक्याह यदेति अविषयविषयमिवयत्रभावयतिसंसंकल्पोविषयीभावःतेजी
वास्तीव्रसंकल्पावेषायेदंहभावयंतितद्भिमानदार्ढ्येनपूर्वदेहस्यात्यंतविस्मृतौ सत्यान्मृताइत्युच्यन्तेननुमृददेहपिभूतानांमिथोवियोगोस्तीत्यर्थः पाठान्तरेभावंसंकल्पं विषयमंश्वदेहविलक्षणदेहांतरविषयं॥ ९ ॥ वि
नश्यंतितिरोभवंति जायंतेआविर्भवन्ति ॥ १० ॥